

Stendhal: Lucien Leuwen

*V roce 1833 Henry Beyle obdržel od jedné své přítelkyně rukopis románu *Le lieutenant* (První důstojník) s žádostí, aby se k němu vyjádřil; neobjevil tedy román vlastním přičiněním. Těžkopádné vypravování, banální zakončení, text zaplavený superlativy... V roce 1834 Stendhal sdělil své přítelkyni madam Gauthierové svůj názor otevřeně a připomněl jí, že tak zněla jejich dohoda. Nicméně, o několik dní později se sám pustil do sepisování vlastního díla. V roce 1825 nastínil po vzoru Racina a Shakespeara osnovu obdobného příběhu: podporučík, kterého už unavoval život u vojenské posádky a který se domníval, že není schopen milovat, potkává ženu – „jednoduchou, přirozenou, upřímnou, hodnou jeho lásky“, díky které si uvědomuje, „že má srdce“.*

*I když Stendhal již dlouho o takovém tématu uvažoval a v roce 1834 k němu i získal inspiraci, nepodařilo se mu ho zrealizovat v příběhu Luciena Leuwena a dílo nechává nedokončené. Několikrát se poté k románu vrací v průběhu roku 1835, tedy v době, kdy se zároveň pouští do projektu *Henri Brulard*, a dále v roce 1836, kdy vytvořil tři souvislé předmluvy. Nepomýšlel na vydání románu až do roku 1839, tedy do doby „nynější zkušeností“, jak sám říkal, Červencové monarchie. Domníval se, že by mohl veřejnosti nabídnout knihu, které by mohla věřit, svěřuje se v druhé předmluvě, která by byla dílem o stoupenci Robespiera a Couthona, nebo dílem o zastánci Ludvíka XIX; tak si Stendhal představoval nástupce dynastie Karla X, který ovšem nakonec nesplňoval žádnou z jeho představ.*

Ani jedno, ani druhé

V co může doufat mladý muž, žijící v nepříznivé době? Toho zmatení prostupuje celým příběhem Luciena Leuwena. A proč je to vlastně nepříznivá doba? Jedna monarchie přišla, aby nahradila druhou a tentokrát je to trikolora, kdo naslouchá usmiřování Francouzů napříč celou zemí. Státní převrat nás stál pouze třídní vzpourou. Můžeme už snad věřit, že horečka, která zmítala zemí skoro půl století, odezněla? „Stát!“ velí Stendhal ještě před Hugem a přejímá tak heslo generála Lamarqua.

Ale abychom to uvedli na pravou míru. Pro každého to není poslední „Stát!“, protože nikdo nemůže s jistotou vyloučit další změnu vládního režimu a Druhá Republika je toho důkazem. Všichni Francouzi jsou nyní citliví na běh času, nezadržitelnou proměnlivost člověka a okolností. „Vzpomeň si na změny, které proběhly ve Francii za posledních třicet osm let,“ připomíná paní Leuwenová svému synovi. „Nemáme jistotu, že by se minulost nemohla opakovat.“ Později se opat táže hrdiny v Caen: „Myslíte si, že tento prapor bude poletovat ve větru ještě za čtrnáct let?“ Jak by si jen mohl mladý muž za těchto podmínek představovat s jistotou svoji budoucnost?

Půl století neutuchajících převratů způsobilo, že všechny plány pro budoucnost jsou najednou bezvýznamné. Všechny ty pomíjivé režimy se vzájemně nahrazovaly a zápasily. Byly jsme svědky tolika neočekávaných událostí v podobě vládních převratů. Divadelní metafora šla ruku v ruce s celým obdobím. Viděli jsme, jak herci vbíhali na scénu pro svých pár okamžiků slávy a stejně rychle ji pak opouštěli. Někdy se i vraceli poté, co si v zákulisí vyměnili své kostýmy, změnili účesy, kokardy, řeč, názory, vyměnili bílou za modrou. Probouzeli se zklamání po velkém nadšení, stávali se z nich rádci poté, co vyslechli rady druhých. Předstírali nenávisť ke královské moci, byli jsme svědky toho, jak přísahají Chartě a poté Ludvíku Filipovi. Kdo podporoval Napoleona od úplného začátku a kdo se nechal svěst starým císařským pozlátkem? V roce 1792 jsme přihlíželi objevení se pochybných lidských druhů, samozvaných patriotů, ultra-populistů, liberálních jakobínů. Z příznivců papeže se mohli stát vyznavači svobody, ostatně jako Lamennais. Tato doba měla podle Stendhala „velkou duši“, ale často se zapomínala lidí ptát: „Odkud pocházíte?“

Kde má tedy mladý muž hledat a nalézt pevný vzor v dnešním rychle se měnícím světě? Kterými příklady se řídit? Odpadlíků je jako smetí, jsou všude, i v řadách Napoleonovi armády, jako například kolonel Filloteau, nebo ve správě představenstva jako poradce Ducros, kterému vyčítáme jeho hříšnou shovívavost v procesu s liberálními novináři. Ten s pragmatickým klidem shrnuje osobní plán, který vyžaduje obezřetnost. Nejprve byl zvolen zástupcem představenstva, poté ho Bonaparte jmenoval soudcem u nejvyššího soudu. Byl nejvyšším soudcem za vlády Ludvíka XVIII a svoji pozici obhájil i po návratu Napoleona z Elby. Byl také poradcem Karla X. Pokaždé složil přísahu. Asi je odhodlaný zemřít jako poradce – tak jako může být ze svého postu odvolán, nic není jisté, dokud Druhá Republika nezaseje zrno své moci do řady předchozích režimů – opatrnost mu radí odpustit republikánům. Celé období se třese. Za to málo, co měl mladý muž na srdci, za to kolik měl energie, mu stejně celé století připadá podlézavě imitativní a unavuje ho. „Kdybych se jen narodil o dvacet let dříve!“ Mohl si sám sebe představovat jako vůdce svého mužstva. Zbabělá zahraniční politika Ludvíka Filipa ho zbavila naděje. Dnešní doba je o vrtkavém kompromisu, vlažnosti citů a o orientaci zájmů. Čím více hrdinů, tím více ušlechtilých. Tak například taková madam Grandetová, měšťačka střední vrstvy, která se připravuje na to, že bude ženou ministra a sní o tom, že bude jako druhá madam Rolandová. To vše jen abychom odhadli vypočítavé a pokrytecké osoby. Kde jsou dnes ti velcí myslitelé, kteří podněcovali Manon v předvečer setkání se s ministrem Rolandem? Významní muži tohoto století se snaží napodobovat své předchůdce z roku 1793, ve skutečnosti jsou ale podřadní a směšní. Mohli by se také příležitostně zasadit o „velké události“, ale chybí jim zápal, nadšení a ta správná duše. Napoleonské vzplanutí střídá všeobecný závrtný pokles zájmu.

Rozčarování se dostalo až na královský dvůr. Extremisté zahrnují samozvance opovrhováním, nazývají ho náhražkou monarchie a oprošťují se od představy magické královské moci. Ten bude od nynějška radostí bez sebe jen kvůli tomu, že promluvil s králem. Sám ministr vnitra za vlády Ludvíka Filipa to musí s politováním konstatovat. Za jeho mládí měla ta „tři písmena – ROI – obdivuhodnou moc, zatímco dnes je královské jméno zbaveno veškeré moci svodů a zastrašování, a tím spíše i náboženského vlivu.

Vládne malost, všednost, nejistota a pocit zmaru, protože vše už bylo řečeno a rozporováno. Přece však ještě v tomto vyprázdněném světě přebývají záchvěvy vlivu Velké francouzské revoluce, na kterou všichni vzpomínají, ale odmítají to dát najevo. Hrdinové revoluce jsou již po smrti, ale stopy jejich činů stále podněcují vášně, a tedy i strach – vašeň ze všech nejmocnější. Jedině nejvzdělanější svobodné duše, jako je otec Leuwen, mohou s klidem říci, že „revoluce se odehrává ve věcech“. Pro většinu lidí je totiž Revoluce jen vášnivá sázka. Je to ale právě Revoluce, vzpomínka na ni, nebo očekávání, co rozděluje společnost, drží nesmiřitelné hlídky, co vládne lidskému úsudku a co nutí mladého člověka říci: „to je, nebo není náš člověk“.